

Nr 68.

Av herr Nihlfors m. fl., om förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier.

Otaliga gånger har organisationsväsendets starka frammarsch under de senaste decennierna framhållits som ett av de väsentligaste dragen i samhällsutvecklingen under nittonhundratalets första hälft. Lika ofta har man understrukt organisationernas betydelse för löntagarnas strävanden att uppnå en större andel av produktionsresultatet, för maktbalansen på arbetsmarknaden, träffade avtals iakttagande och, under den sista tioårsperioden, kanske icke minst för samhällets möjligheter att under en kristid på olika områden undvika kaotiska förhållanden.

En förändrad syn på t. ex. fackföreningars och andra löntagarorganisationers uppgift i samhällslivet har — i många fall redan för rätt länge sedan — brutit igenom även bland företagarna och andra folkskikt, där man ursprungligen såg med fientlighet eller misstro på löntagarnas ansträngningar till solidarisk samverkan. Ännu när den moderna tjänstemannarörelsen för ett tjugotal år sedan började växa ut möttes den här och var av en kvardröjande sådan inställning. Numera synas även de sista resterna av ett dylikt betraktelsesätt vara i det närmaste utplånade. Strävandena att genom organiserad samverkan tillvarataga gemensamma intressen anses genomgående naturliga och riktiga. Den tid är förbi, då t. ex. en arbetare eller tjänsteman, som förblev oorganiserad, av arbetsgivaren betraktades som särskilt värdefull eller moraliskt överlägsen. En dylik inställning anses numera även på företagarkåll med rätta verklighetsfrämmande och felaktig. Att betrakta en sådan utveckling i och för sig som försämrande för den enskildes möjligheter att hävda sin individualitet och en skadlig landvinning för kollektiva betraktelsesätt är säkerligen icke berättigat. Organisationernas insatser ha i väsentlig utsträckning befriat deras medlemmar från tvångsställningar och beroendeförhållanden, som tidigare i icke obetydlig grad verkade bindande även på deras andliga frihet.

Det är emellertid icke desto mindre uppenbart, att organisationernas tillväxt och alltmera betydelsefulla medverkan i samhällslivet kraftigt aktualiserar både deras förhållande till den enskilde individen och till den politiska makten. Den i hög grad positiva syn på organisationernas insatser, för vilken här givits uttryck, måste förbindas med en ökad vaksamhet över problemet individen—organisationerna—staten, detta desto mera som vi sannolikt icke sett kulmen av anslutningen till organisationerna från inom deras respektive rekryteringsområden verksamma personer. Ju större och

starkare organisationerna bliva, desto angelägnare måste det vara, att deras inre ordning från början till slut präglas av en sant demokratisk anda och respekt för den enskilda människan. För ett demokratiskt samhälle kan organisationernas utveckling i detta fall minst av allt vara likgiltig. Om i detta avseende missförhållanden tillåtas utveckla sig och befästas kunna själva grundvalarna för ett demokratiskt samhällsliv luckras upp.

Det allvarligaste missförhållande, som enligt vår mening framträder inom organisationsväsendet, är den omständigheten att fackföreningar kollektivt anslutas till ett politiskt parti. Det försvar för dessa organisationers ofta skeende kollektiva anslutning till det socialdemokratiska partiet, som mest framdrages, bygger väsentligen på två argument. Dels framhålles, att fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet äro att betrakta som två sidor av en och samma sak, arbetarrörelsen, att de alltså historiskt och traditionellt stå i ett alldeles speciellt förhållande till varandra. Dels pekas på den reservationsrätt, som den enskilde fackföreningsmedlemmen har mot en mötesmajoritets beslut om kollektivanslutning.

Det sistnämnda argumentet för kollektivanslutning — att individuell reservationsrätt medgives — är bristfälligt. Det kan utan omsvep sägas vara en primitiv form av demokrati, när massanslutning av en stor fackförenings medlemmar till ett politiskt parti kan ske genom majoritetsbeslut på ett möte, där ofta endast en ringa del av föreningsmedlemmarna äro tillstädes. I konsekvens härmed skulle ju även frikyrkliga föreningar eller tjänstemannaföreningar kunna kollektivansluta sig till ett politiskt parti, t. ex. Folkpartiet, därför att de politiska åsikterna hos en majoritet inom sådana föreningar ofta gå i liberal riktning. Något dylikt ter sig ur demokratiska och liberala synpunkter helt oacceptabelt. Den enskildes frihet att själv bilda sig en uppfattning i politiska frågor — en frihet som är självklar i ett demokratiskt samhälle — trädes uppenbart för nära, när det av honom eller henne kräves en aktiv handling för att befria sig från en icke önskad politisk anknytning. Detta är den för det här berörda problemet centrala punkten. Tillämpningen av kollektivanslutningsmetoden står som en allvarlig motsägelse mot den kamp för frihet, som under decennier präglad de svenska arbetarnas politiska och fackliga strävanden. Att förhindra kollektiv anslutning av organisationers medlemmar till politiska partier framstår redan av dessa skäl som en självklar sak, när det gäller vilka åtgärder samhället kan vidtaga för att leda organisationernas utveckling i sådana fåror att en demokratisk anda inom desamma förblir levande och om möjligt stärkes. Sådana åtgärder synas lämpligen böra få lagstiftningsform. Även om kollektivanslutning för närvarande endast förekommer inom fackföreningsvärlden bör givetvis en dylik lags tillämpningsområde utsträckas över hela organisationsfältet.

Det första av de anförda skälen för kollektivanslutningen, uppfattningen om fackföreningsrörelse och socialdemokrati som två sidor av samma sak, torde i sin tur bygga på förutsättningar som ej ha förankring i verkligheten.

Fackföreningarnas uppkomst under förra seklet sammanföll visserligen delvis i tiden med bildandet i olika länder av socialistiska partier på huvudsakligen marxistisk grund. Men i varje fall i vårt land voro fackföreningarna från början i icke obetydlig utsträckning sammansatta av medlemmar med en politiskt liberal uppfattning, vilkas strävan att tillvarataga de fackliga intressena icke därför voro mindre utpräglade. Därefter erövrade det socialistiska tänkandet i hög grad fackföreningsvärlden. Detta berodde säkerligen i mycket på en i och för sig dåligt grundad uppfattning, att en politisk maktställning för socialdemokratien skulle innebära mera gynnsamma förutsättningar för fackföreningarnas lönekamp. En sådan uppfattning synes ha ringa stöd i verkligheten. Sålunda var ju t. ex. reallönestegringen i Sverige under det i huvudsak av icke-socialistiska regimer karakteriserade tjugotalet avsevärt större än under det av socialdemokratisk regim präglade trettioalet. Tydligt är ju, att det är näringslivets produktiva styrka, som är den avgörande faktorn i detta sammanhang.

Föreställningen om fackföreningsrörelsen och socialdemokratien som olika uppenbarelseformer av en och samma enhet synes därför icke ha någon relevans. Fackföreningsrörelsen måste ju nu som tidigare se som sin allt dominerande uppgift att kunna försäkra sina medlemmar om ett så gynnsamt utfall som möjligt av uppgörelserna på arbetsmarknaden. Det är nu på ett helt annat sätt än omkring sekelskiftet klart, även i betydande utsträckning inom fackföreningarnas egna led, att de gynnsammaste betingelserna härför ingalunda förutsätta en socialistisk samhällsutveckling. Tiden sedan dess har bragt många tecken på motsatsen. När tjänstemännen längre fram under detta sekel började att fackligt organisera sig var det från början självklart, att deras organisationer måste stå på en politiskt neutral bas för att tillfredsställande kunna handha medlemmarnas intressen.

Såväl principiellt som praktiskt framstå således majoritetsbeslut inom föreningar om enskilda medborgares kollektiva anslutning till ett politiskt parti såsom ett åsidosättande av den respekt för den enskildes fria åsiktsbildning, som är en förutsättning för all verklig demokrati.

Med åberopande av vad som ovan anförts hemställa vi därför,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t efter utredning för riksdagen framlägger förslag till lagstiftning innebärande förbud mot kollektiv anslutning av organisationers och föreningars medlemmar till politiska partier.

Stockholm den 19 januari 1950.

Folke Nihlfors.

Sven Wedén.

Yngve Häckner.

Ingrid Gärde Widemar.

Daniel Wiklund.

Helga Sjöstrand.